

OVERWASMACHINE

SPEELKAARTENMUSEUM

De overwasmachine is één van de overgebleven machines uit de voormalige fabriek van Brepols in de Nijverheidstraat. Een overwasmachine brengt een waslaag (deklaag) aan op speelkaarten. Het gaat om een oude afwerkingstechniek die intussen verdwenen is.

Om de techniek te begrijpen, is het handig om het drukprocédé van speelkaarten te kennen. Eerst worden de kaarten gedrukt. Soms worden de vellen papier hiervoor nog met de overwasmachine wit geverfd. Vòòr 1900 drukt men op ongestreken karton ofwel papier dat niet van een glanzende laklaag voorzien is. Nà 1900 gebeurt dat op *gestreken* karton, mét een glanzende laklaag dus. Door twee vellen papier aan elkaar te lijmen - te lamineren - ontstaat een stevig karton. De voor- en achterkant van de speelkaart worden met zwarte of blauwe lijm aan elkaar geplakt om doorkijk te vermijden. Vervolgens is het aan de overwasmachine. Zij zorgt ervoor dat de bedrukte vellen een beschermende laklaag krijgen. Deze deklaag vermijdt dat de kaarten tijdens het spel aan elkaar kleven en beschermt ze tegen slijtage. Door de laklaag schuiven de kaarten ook beter tijdens het delen en het vormen van een waaiër.

In de fabrieken vond je de overwasmachine op een warme droogzolder. De temperaturen liepen op tot ongeveer 80°C waardoor de lak beter opdroogde. Vandaag worden kaarten tegen hoge snelheid dubbelzijdig gedrukt en is de overwasmachine vervangen door een vernismachine. Deze gebruikt milieuvriendelijker vernis die door middel van UV-licht gedroogd wordt. Uiteindelijk worden de gedrukte en verniste vellen in kaarten gesneden en de hoeken verwijderd. Daarna verdeelt men de kaarten in spellen. Als laatste volgt de verpakking.

Een overwasmachine bestaat vooraan uit een tafel waar de bedrukte vellen op draaiende cilinders in verschillende snelheden worden gevoerd. De onderste cilinder gaat door een bak met een melkachtige oplossing op basis van caseïne, een dierlijk eiwit. De bovenste cilinders zijn voorzien van een viltten doek die de lak op de vellen aanbrengt. Daarachter zitten borstels die de lak gelijkmatig over de vellen verdelen. Dan gaan de kaartvellen op een transportband van ruim honderd meter.

Onder die transportband bevinden zich verwarmingselementen die vroeger door middel van de stoommachine tot ongeveer 60°C opgewarmd werden. De verwarmingselementen dienen om de lak te drogen.

Aan het einde van de transportband staat een opvangbak voor de vellen. Daar stond meestal een jonge arbeider in korte broek. Dit was een van de minst aantrekkelijke plekken in de fabriek vanwege de ongelooflijke hitte en stank. Ooit werd deze plek bij Van Genechten 'de hel' genoemd en als tuchtmaatregel gebruikt. Een gestrafte arbeider stond dan in onderbroek in een teil met water om aan de hitte te weerstaan.

De overwasmachine werd ongeveer tot de jaren 1970 gebruikt, tot het ontstaan van Cartamundi.

HET VERHAAL VAN SWA

Swa is één van de vrijwillige drukkers die regelmatig demonstraties geven in het Speelkaartenmuseum. Hij werkte als vijftienjarige knaap in de fabrieken van speelkaartenproducent Brepols.

"Ik stond zonder tegenzin als arbeider achteraan de overwasmachine. Mijn taak was het om de vellen die van de transportband rolden aan te nemen en netjes op een stapel te leggen. Deze vellen werden ingevoerd door een oudere arbeider aan de voorkant van de overwasmachine. Daarna werden de vellen over een transportband tot bij mij gevoerd. Als de vellen tijdens dat transport van de transportband op de verwarmingselementen vielen, moest ik achteraf op mijn knieën onder de transportband door kruipen op de verwarmingselementen. Omdat deze gloeiend heet waren, trok ik een lederen schort aan en legde een viltten doek over de verwarmingselementen om erover heen te kunnen kruipen zonder al te veel brandwonden. Hoe nonchalanter de invoerder aan de voorzijde zijn werk deed, des te meer vellen van de band vielen."

■ Tekst: Seppe Lenaerts
Foto: Bram Luyts

INVENTARIS

- MW 115: Speelkaartenmuseum, Druivenstraat 18 - 2300 Turnhout

LITERATUUR

- Wie meer wil weten over de speelkaartproductie in vroegere tijden kan het artikel 'Het vervaardigen van speelkaarten in Turnhout' door Karel van Mierlo verschenen in het magazine van het SPK 'Kontaktblad' jg. 12; nr.3 september 1983 lezen. Je kan een kopie van dit artikel opvragen aan de balie van het Speelkaartenmuseum.

Musea Turnhout • Druivenstraat 18 • B-2300 Turnhout
Tel: +32 14 44 33 98 • www.turnhout.be/musea

Het object van de maand is een initiatief van Musea Turnhout. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze websites.

TURNHOUT

v.u.: Paul Van Miert, Campus Blairon 200, B-2300 Turnhout

 Vlaanderen
verbeelding werkt

 ERKEND
MUSEUM

 TURNHOUT
SPEELKAARTEN
MUSEUM